

Методичні підходи до визначення еколого–економічної безпеки об'єктів життєзабезпечення

Виділено пріоритети, етапи та методи дослідження еколого–економічної безпеки об'єктів системи життєзабезпечення. Розкрито доцільність застосування, зокрема, маркетингового підходу до її вивчення та нелінійних методів її прогнозування. Обґрунтовано необхідність застосування соціальних методів збору та обробки інформації.

Ключові слова: метод дослідження, система життєзабезпечення, еколого–економічна безпека.

Методические подходы к определению эколого–экономической безопасности объектов жизнеобеспечения

Выделены приоритеты, этапы и методы исследования эколого–экономической безопасности объектов системы жизнеобеспечения. Раскрыта целесообразность применения, в частности, маркетингового подхода к ее изучению и нелинейных методов ее прогнозирования. Обоснована необходимость применения социальных методов сбора и обработки информации.

Ключевые слова: метод исследования, система жизнеобеспечения, эколого–экономическая безопасность.

Methodological approaches to the definition ecological–economic security of system activity of the population

Analysis of different approaches to the definition of system activity of the population security showed the need for methods to assess separately its ecological–economic security. In the course of this goal realization the author established research principles, steps, approaches, and methodology. Attention is paid to comprehensive consideration of the priority of consumers' interest and social services availability, as well as provision of a minimum set of such services by the operation of environmental system activity of the population. The specificity of the main research steps is revealed. The application of environmental–marketing approach is proposed to identify the status and dynamics of ecological–economic security of system activity of the population. This approach allows parameterization of the security as a function which tends to maximize economic efficiency and minimize environmental damage. The necessity is proved of the widespread social methods use in order to gather information in conditions of limited access to objective data. The attention is paid to feasibility of case study extensive use to display the perception of ecological–economic security. It can effectively reflect the severity of the economic process dependence on the state of environment and contribute to an optimal model of the study subject. The author found the fractal properties of the environmental system's attractor, indicating self–similarity in its behavior. The use of nonlinear analysis, i.e. self–organizing maps and neural networks, was substantiated for clustering objects and forecasting.

Keywords: research method, ecological and economic security, support system of the population.

Постановка проблеми. У спадок від командно–адміністративної системи в господарському комплексі нашої країни залишився брак уваги забезпечення безпосередньо потреб людини, формування платоспроможного попиту на комфортні умови життєдіяльності, надання переваги економічним інтересам, навіть швидкоплинним над забезпечення екологічної безпеки [1]. Це, на нашу думку, основні умови ускладнення формування ефективної системи забезпечення еколого–економічної безпеки системи життєзабезпечення населення. Гостро стоїть проблема наукового супроводу її забезпечення. Розробка методики дослідження еколого–економічної безпеки одна з обов'язкових умов вирішення цієї проблеми.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Методичні основи дослідження економічної безпеки представлені в працях В.М. Геєця, Т.С. Клебанової, Н.Й. Реверчука, О.І. Черняк та ін. На вирішені екологічних проблем економічного розвитку у своїх працях зупинялися О.Ф. Балацький, С.І. Дорогунцов, А.Б. Качинський, О.І. Орлов, О.В. Прокопенко, М.Ф. Реймерс, Є.В. Хлобистов та ін. Між тим практично відсутні роботи, присвячені дослідженню еколого–економіч-

ної безпеки об'єктів системи життєзабезпечення, зокрема щодо відповідної методики.

Мета статті. Розробка методичних підходів до дослідження еколого–економічної безпеки системи життєзабезпечення має на меті визначити принцип, підходи, етапи, критерії, показники та методи оцінки.

Виклад основного матеріалу. Сучасними принципами дослідження безпеки об'єктів життєзабезпечення потрібно визначити [2]:

- пріоритет інтересів споживача – безпосередньо людини – у системі життєзабезпечення;
- визначення пріоритетності системи забезпечення мінімального доступного для громадян обсягу, структури та якості послуг у гарантованих законодавством та відповідних фінансовим можливостям держави;
- збереження соціальної стабільності держави за рахунок підвищення якості життя більшості населення.

Основні етапи вивчення дослідження еколого–економічної безпеки об'єктів життєзабезпечення подібні до аналогічного вивчення інших основних економічних систем та їх складо-

вих [3, 4]. Таке дослідження передбачає виявлення сутності еколого-економічної безпеки системи життєзабезпечення як об'єкта наукового дослідження, аналіз доробку у сфері вивчення системи та функціонування її об'єктів та виявлення сфери та кола питань, яка насамперед потребує наукового пізнання, визначення принципів, основних підходів та етапів дослідження еколого-економічної безпеки об'єктів життєзабезпечення аналіз системи методів та інструментарію його реалізації, аналіз та оцінку еколого-економічної безпеки об'єктів життєзабезпечення України та її регіонів. Це передбачає визначення та аналіз факторів забезпечення безпеки об'єктів життєзабезпечення України. Покомпонентну, комплексну та регіональну оцінку еколого-економічної безпеки.

У дослідженні будь-якої економічної системи необхідно визначити значимість показників еколого-економічної безпеки об'єктів життєзабезпечення. Це дозволяє виявити значення того чи іншого чинника на розвиток системи загалом та її підсистем, на рівень ефективності функціонування системи, визначення спрямованості подальшого розвитку та визначення можливих його траєкторій.

Систему забезпечення еколого-економічної безпеки характеризують внутрішні чинники, які визначені особливостями її структури та функціонування. Ці чинники відображають спрямованість, мету, цілі й завдання системи забезпечення безпеки об'єктів життєзабезпечення, систему зв'язків, рівень технічного забезпечення, підготовки кадрів та організаційної структури. В контексті останнього науковий інтерес до визначення та характеристики внутрішніх чинників, які визначають рівень безпеки, пов'язаний із їхнім впливом на обрання та ефективність використання задіяних технологій, технічних засобів, узгодженості виробничих процесів та структурних підрозділів, їх змін викликаних переходом на ринкові відносини у системі життєзабезпечення. Загалом сукупна дія цих факторів визначає ефективність сформованого механізму забезпечення еколого-економічної безпеки, що гарантує формування необхідних для цього фінансових, технічних, людських ресурсів.

Дослідження еколого-економічної безпеки об'єктів життєдіяльності на регіональному та національному рівнях національної економіки пов'язане із представленням дієвої моделі управління системою життєдіяльності, визначенням регіональних диспропорцій та факторів їх формування, загалом визначенням спрямованості управлінських зусиль щодо формування умов для збалансування економічних та екологічних інтересів розвитку, пошуку моделі оптимальної та реальної для запровадження в Україні [5, 6].

Нормативний підхід до оцінки рівня забезпечення еколого-економічної безпеки об'єктів системи життєзабезпечення обумовлений необхідністю відображення ефективної нормативної моделі функціонування системи забезпечення безпеки. Цей підхід дозволяє порівняти функціональні особливості як окремих складових цієї системи, так і регіональні міжнародні відмінності. Нормативні моделі варто застосовувати насамперед у випадку реформування економіки та розбудови нової системи забезпечення еколого-економічної безпеки.

Дослідження еколого-економічної безпеки об'єктів системи життєзабезпечення передбачає застосування системного підходу та структурного аналізу. Безпека конкретного

об'єкта системи не виключає власне її забезпечення в його власних межах, а залежить від сформованого економічного середовища в межах країни та регіону, відповідної інфраструктури та власне на інших об'єктах системи.

Система об'єктів життєзабезпечення представлена розгалуженою галузевою управлінською складовими. Її основні складові аналізувалися та оцінювалися щодо забезпечення еколого-економічної безпеки з урахуванням їх взаємовпливів та місцем системи життєзабезпечення в економіці країни та регіону, з акцентом на дослідженнях економічних зв'язків [7].

Застосовано також статистичний, соціологічний, історичний та ін. загальнонаукові підходи та методи сучасного дослідження економічних систем. Застосовані також класичні спеціальні методи економічного дослідження: розробка аналітичних таблиць, графічних зображень, індексний, порівняльний, балансовий, факторний, кореляційно-регресійний аналіз, прогнозування, економіко-математичне моделювання та ін.

Зібраний різноплановий статистичний матеріал був проаналізований шляхом побудови ряду класифікацій, типології і групування об'єктів дослідження.

Збір інформації у тому числі здійснено із застосуванням соціальних методів дослідження. Шляхом масового опитування в м. Київ респондентам пропонувалося відповісти на ряд питань, які дозволяють виявити сприйняття опитуваним особливостей утилізації сміття у столиці. Застосовано також метод конкретних ситуацій. Застосування методу для відображення сприйняття населенням еколого-економічної безпеки системи поводження у столиці з твердими побутовими відходами пов'язано з тим, що явище процес, який став об'єктом дослідження, має складний характер із системою великої кількості зв'язків, які важко піддаються параметризації. Звернення до конкретних кейсів дозволяє відобразити гостроту залежності економічних процесів від стану навколишнього природного середовища, зміни функції системи життєзабезпечення у ринкових умовах, під впливом процесів глобалізації економічної діяльності у конкретному випадку, безпосереднього враження людей, які у процесі життєдіяльності безпосередньо включені у ці процеси. Аналіз конкретної ситуації дозволяє виявити модель розвитку об'єкта, яка дозволяє максимізувати прибуток при забезпеченні мінімізації загроз довкіллю, що дозволяє уникнути конфлікту їх функціонального призначення. Застосування методу пов'язано із тим, що його результати можуть стати підставою для прийняття управлінських рішень щодо стратегії економічної діяльності конкретного об'єкта.

Історико-економічний розвиток системи життєзабезпечення визначає особливості сучасного стану функціонування її об'єктів, дозволяє аргументувати прогноз змін їх основних параметрів. Він дозволяє розкрити причини регіональних відмінностей розвитку, причини накопичення проблем забезпечення життєдіяльності людини, не характерних для країн із давньою історією розвитку ринкових відносин.

Метод порівняння є найбільш поширеним і затребуваним в економічному аналізі. При використанні даного методу важливо виділити базу порівняння і показник, що порівнюють. Порівняльний метод дозволяє виявити відмінності у рівні сформованості еколого-економічної безпеки окремих об'єктів та регіонів та їх взаємодії. Цей метод дозволяє також встановити аналогії у розвитку відповідних явищ та процесів.

Дослідження регіональних відмінностей у рівні забезпечення еколого-економічної безпеки системи життєзабезпечення реалізовано через метод регіонально аналізу регіональний аналіз. У роботі проаналізовано відмінності у розвитку системи життєзабезпечення, основних компонентів забезпечення еколого-економічної безпеки за регіонами України. На основі аналізу ефективності задоволення потреб споживача у комплексі послуг системи життєзабезпечення та підтримки прийнятної виявлено напрями удосконалення системи забезпечення еколого-економічної безпеки.

У роботі широке застосування набули основні економіко-математичні метод. Ефективні вони насамперед при обробці зібраних статистичних даних, розробці аналітичних таблиць, графічних зображень. Для систематизованого вигляду отриманих в процесі дослідження абсолютних, відносних і середніх величин розробку аналітичних таблиць. Візуалізація аналізу цих даних та здійснених оцінок, зокрема, здійснена за рахунок графічних зображень. Графічне зображення економічних даних. У роботі розроблено графіки групувань, рядів розподілу, графіки рядів динаміки, графіки взаємозв'язку і графіки порівняння.

На основі застосування цих методів виявлено кількісні співвідношення та закономірності розвитку системи еколого-економічної безпеки системи життєзабезпечення. Оцінка регіональних відмінностей її розвитку передбачає застосування, зокрема, методу групування та ранжирування регіонів за рівнем розвитку еколого-економічної безпеки системи життєзабезпечення та ефективністю функціонування системи життєзабезпечення. Групування – це метод розподілу на основі отриманих найбільш репрезентативних показників на однорідні групи. Ранжирування, своєю чергою, передбачає переведення згрупованих показників в індекси – відносні величини порівняння складних статистичних сукупностей і окремих їх одиниць. Для цього усі показники співставляють із середнім по країні, отримують часткові ранги. Сума окремих рангів групи дозволяє отримати сумарний, який визначає ранг регіону у державі за рівнем еколого-економічної безпеки. Для еколого-економічної безпеки системи життєдіяльності характерна динаміка, нелінійність розвитку. Тому для кластеризації також застосовано методи нелінійного аналізу – побудовано карти самоорганізації, які надають можливість аналізувати нелінійні залежності [8]. Наглядно кластери при застосуванні цього методу відображаються у вигляді карт самоорганізації. За картою можна визначити приналежність об'єкта до кластеру, середньоквадратичну похибку реальних значень та значень, обрхованих за картою, вагові коефіцієнти нейрона та його сусідів [8].

Для прогнозування розвитку еколого-економічної безпеки застосовано методи економіко-математичного моделювання. Оцінка міри ризику еколого-економічної безпеці системі життєдіяльності передбачає реалізацію прогнозування показників її надійності. Складність її функціональної структури, обумовлює необхідність використання методів нелінійного прогнозування. Істотний рівень невизначеності процесів, які визначають стан еколого-економічної безпеки системи життєзабезпечення, необхідність запобігання прояву гострих ризиків реагування на суттєвий ризик вимагають використання принципово нових підходів до про-

гнозу. Система життєзабезпечення населення є відкритою. Вона функціонує під впливом великої кількості об'єктивних і суб'єктивних факторів. Для подібних систем, які характеризуються високою динамікою розвитку властивою є наявність атрактора. Своєю чергою, його фрактальні властивості вказують на притаманність самоподібності в поведженні системи. В таких умовах доцільним є застосування нейромережних методів дослідження. Інформаційною базою побудови нейромережі було обрано набір отриманих при зборі інформації та її аналізі показників у часовій динаміці. Застосування нейромережі у прогнозі еколого-економічної безпеки системи життєзабезпечення є інтерполяцією виявлених нелінійних закономірностей її динаміки.

Висновки

Таким чином, із закріпленням стійкої тенденції посилення екологічного принципу, як одного з основних у виробництві в сучасні економіці, посилюється значення концепції екологічного маркетингу в економічних дослідженнях [9]. Ця концепція спрямована на підвищення рівня еколого-економічної безпеки виробництва. Напрацювання щодо розвитку концепції в реалізованих дослідження та їх адаптація до специфіки життєзабезпечення як економічної системи дозволяє підвищенню рівня еколого-економічної безпеки виробництва. Її дотримання дозволяє забезпечити підприємству еколого-економічну безпеку в довгостроковій перспективі.

Екологічний маркетинг орієнтує виробників на задоволення потреб населення у послугах, зокрема вироблених у системі життєзабезпечення у екологічно орієнтований спосіб. Він передбачає надання послуг, які максимально економічно ефективні та безпечні для довкілля у координатах виробництва, споживання та утилізації. Екологічно-маркетинговий підхід до формування еколого-економічної безпеки зорієнтований на розгляд її як функції системи спрямованої на максимізацію економічної ефективності та мінімізацію негативного впливу на природне середовище.

Список використаних джерел

1. Хлобистов Є.В. Екологічна безпека трансформаційної економіки / Є.В. Хлобистов. – К.: Агентство «Чорнобильінтерінформ», 2004. – 336 с.
2. Балацкий О.Ф. Антология экономики чистой среды / О.Ф. Балацкий. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – 272 с.
3. Дорогунцов С.І. Державне регулювання техногенно-екологічної безпеки в регіонах України / С.І. Дорогунцов, А.М. Федорищева // Економіка України. – 2002. – №4. – С. 70–76.
4. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення / А.Б. Качинський – К.: НІСД, 2001. – 311 с.
5. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / В.М. Гець, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк. – Х., 2006. – 240 с.
6. Орлов А.И. Проблемы управления экологической безопасностью. Итоги двадцати лет научных исследований и преподавания / А.И. Орлов. – Saarbrücken: Palmarium Academic Publishing, 2012. – 344 с.
7. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія / Н.Й. Реверчук. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
8. Шевченко І.В. Соціально-економічні проблеми екологічної безпеки: монографія / І.В. Шевченко; за наук. ред. д.е.н., проф., акад.

НАН України Б.М. Данилишина // РВПС України НАН України. – К.: ВГЛ «Обрії», 2009. – 194 с.

9. Прокопенко О.В., Школа В.Ю. Управление эколого-экономической безопасностью предприятия на основе экомаркетинга

«Маркетинг і менеджмент інновацій», 2012 №4 (язык оригинала – украинский). – С. 337–346.

10. Kohonen T. Self-Organizing Maps. / T. Kohonen – Springer, 1997.

О.А. БИЛИК,

аспірант, Київський національний торговельно-економічний університет

Економічні засади формування державного сектору та державних корпоративних структур

У статті розкрито становлення державного та державно-корпоративного сектору, їхнє функціональне значення, місце державного корпоративного сектору в державному секторі економіки, а також класифікацію інституційних секторів відповідно до системи національних рахунків.

Ключові слова: державний сектор, державний корпоративний сектор, змішана економіка, соціальне ринкове господарство, приватний сектор, нефінансові корпорації, фінансові корпорації, сектор загального державного управління, сектор домашніх господарств, сектор некомерційних організацій.

А.А. БИЛЫК,

аспірант, Киевский национальный торгово-экономический университет

Экономические основы формирования государственного сектора и государственных корпоративных структур

В статье описаны становление государственного и государственно-корпоративного сектора, их функциональное значение, место государственного корпоративного сектора в государственном секторе экономики, а также классификация институциональных секторов в соответствии с системой национальных счетов.

Ключевые слова: государственный сектор, государственный корпоративный сектор, смешанная экономика, социальное рыночное хозяйство, частный сектор, нефинансовые корпорации, финансовые корпорации, сектор общего государственного управления, сектор домашних хозяйств, сектор некоммерческих организаций.

О.А. BILYK,

postgraduate of Kyiv National University of Trade and Economics

The economic basis for the formation of the public sector and public corporate institutions

The article analyses the formation of the state and state-corporate sector, their functional significance, the place of public corporate sector in the public sector and institutional sector classification according to the system of national accounts.

Keywords: public sector, public corporate sector, mixed economy, social market economy, private sector, non-financial corporations, financial corporations, general government, non-profit households organizations sector.

Постановка проблеми. Державний та державно-корпоративний сектор є важливими структурними елементами національної економіки, а ефективність їх діяльності має значний вплив на загальний стан економіки України в цілому. Трансформаційні процеси в економіці України сприяли формуванню корпоративного та державно-корпоративного сектору. Оцінка процесів становлення та розвитку державного корпоративного сектору свідчить про їх складність та багатоаспектність. Тому необхідно здійснювати вдосконалення організаційного механізму розвитку і управління державного та державно-корпоративного сектору, що є не тільки актуальним, а й досить складним.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Свій внесок у розробку актуальних наукових проблем з теорії і практики становлення державної корпоративної форми господарювання в Україні внесли такі вітчизняні вчені, як О. Білорус, В. Беседін, І. Бондар, М. Долішний, В. Геєць, М. Денисенко, І. Жадан, О. Кібенко, С. Ледомська, О. Мендрул, Г. Назарова, О. Пасхавер, О. Рудченко, П. Самофалов, В. Скудар, М. Чечетов, М. Чумаченко, М. Якубовський та ін. Своєю чергою, серед зарубіжних вчених, що досліджували

це питання, слід виділити роботи Д. Бьюкена, К. Макконела, В. Ойкена, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, Г. Таллок, Л. Якобсона.

Метою статті є узагальнення формування державного та державно-корпоративного секторів у зарубіжних країнах та в Україні.

Виклад основного матеріалу. Суттєвою рисою змішаної економіки є активне втручання держави в усі сфери суспільного життя країни. Незважаючи на постійні зміни ролі держави, вона залишається значною, хоча, на думку класиків економічної теорії, втручання держави у функціонування ринку перешкоджає економічному зростанню і завдає збитку господарській діяльності підприємств. У цьому зв'язку розкриємо розуміння економіки класиками економічної теорії. Так, англійський економіст А. Сміт розглядав економіку як співтовариство товаровиробників, кожний з яких діє самостійно, але під управлінням «невидимої руки». Виходячи з цього склалася думка, що економічні явища регулюються стихійними і об'єктивними законами.

Хоча погляди А. Сміта в економічній науці є вагомими, час показав, що описана ним економіка ніколи у світі не існува-